

Безумство Джона Харнеда

Розповім усе, як справді було. Сталося це на арені для бою биків у Кіто. Я сидів в одній ложі разом з Джоном Харнедом, Марією Валенсуелою та Луїсом Сервальосом. Я бачив, як усе було, на власні очі. Бачив усе з початку і до кінця.

Я їхав на пароплаві "Еквадор" з Панамі в Ґуаякіль. Марія Валенсуела — моя кузина. Я знаю її з дитинства. Вона дуже вродлива. Сам я іспанець, — щоправда, з Еквадору, проте моїм предком був сам Педро Патіно, один з капітанів Пісарро. Ото були хоробрі люди. Справжні герої! Хіба ж не Пісарро повів три з половиною сотні іспанських кабальєро і чотири тисячі індіанців у далекі Кордильєри в пошуках скарбів? І хіба ж не загинули всі ті чотири тисячі індіанців і три сотні хоробрих кабальєро в даремних шуканнях? Та Педро Патіно не загинув. Він вижив, щоб дати початок роду Патіно. Так, я з Еквадору, але іспанець. Звуть мене Мануель де Хесус Патіно. Мені належать чимало гасієнд та десять тисяч рабів-індіанців, хоч за законом вони і називаються вільними працівниками за наймом. Ці закони — кумедна річ. Ми, еквадорці, сміємося з них. Це ж наші закони, ми пишемо їх для себе. Мене звуть Мануель де Хесус Патіно. Запам'ятайте це ім'я. Одного дня воно буде прославлене на віки. Ви ж напевно чули про перевороти в Еквадорі. Ми називаємо їх перевиборами. Гарний жарт, еге ж? — Здається, у вас це зветься каламбуром.

Джон Харнед був американець. Ми познайомилися в готелі "Тіволі" в Панамі. Мені казали — він мав великі статки. Джон Харнед збирався їхати в Ліму, але зустрів у "Тіволі" Марію Валенсуелу. Моя кузина Марія Валенсуела неперевершена красуня. Повірте, вона найвродливіша жінка в Еквадорі. Певен, її визнали б найвродливішою в будь-якій країні світу: в Парижі, в Мадриді, в Нью-Йорку, у Відні. Чоловіки завжди задивляються на неї. Не став винятком і Джон Харнед. Зустрівши її в Панамі, він не зводив з неї очей. Він закохався в неї, — це я знаю напевно. Так, моя кузина еквадорка, але вона почувалася б своєю в будь-якій країні, вона

належала всьому світу. Вона знала багато мов. А співала — ой, як же вона чудово співала! Її посмішка — дивна, неземна. Її очі — ах, бачили б ви як ловили її погляд чоловіки! Їх можна назвати "вражаючими", як кажете ви, англійці. Вони немов обіцяли неземне блаженство. Чоловіки потопали в її очах.

Марія Валенсуела була багата — багатіша за мене, хоча я і вважаюся дуже заможною людиною в Еквадорі. Проте Джон Харнед не зважав на її гроші. Він мав почуття — забавні сердечні почуття. І тому повівся наче дурень. Він не поїхав у Ліму, а зійшов з пароплаву в Ґуякілі та подався за нею в Кіто. Марія Валенсуела тоді поверталася додому з Європи чи звідкись іще. Мені невідомо, що вона в ньому знайшла, але Джон Харнед їй сподобався. Це я знаю напевно, бо він не мав наміру їхати з нею в Кіто, аж поки вона сама не попросила супроводжувати її. Чудово пам'ятаю, як вона його переконувала.

Марія Валенсуела сказала:

— Поїхали в Кіто, я покажу вам бій биків — мужній, вправний, розкішний!

Та він відповів:

— Я прямую в Ліму, а не в Кіто. І за каюту на пароплаві вже сплачено.

— Хіба ви подорожуєте не задля власного задоволення? — спитала Марія Валенсуела і подивилася на нього, як тільки вона одна вміла дивитися; її очі дарували надію.

І він поїхав з нею. Ні, він це зробив не заради бою биків. Він погодився заради того, що побачив у її очах. Такі жінки, як Марія Валенсуела, народжуються раз на сотню років. Вони не належать жодній країні і жодній епосі. Вони божественні, якщо можна так сказати. Чоловіки падають до їхніх ніг. Вони грають чоловіками і пропускають їх, наче пісок,

крізь свої чарівні пальчики. Кажуть, Клеопатра була така жінка, така була й Цірцея. Та, що обертала чоловіків на свиней. Ха-ха! Чи не правда ж?

Усе почалося, коли Марія Валенсуела заявила:

— Ви, англосакси... сказати б... дикуни. Оці ваші кулачні двобої. Чоловіки гамселять один одного, аж поки не підіб'ють очі чи поламають носи. Як огидно! А інші дивляться на це й захоплено кричать. Ну, хіба це не варварство?

— Але ж вони чоловіки! — заперечив Джон Харнед. — І б'ються вони з власної охоти. Ніхто не змушує їх виходити на ринг. А виходять вони тому, що перемога для них є найбільшою насолодою в світі.

Посмішка Марії Валенсуели виражала презирство:

— Вони часто вбивають один одного, чи не так? Мені доводилося читати про це в газетах.

— Ну, а бики? — сказав Джон Харнед. — Багатьох биків вбивають під час бою, але ж вони з'являються на арені не з власної волі. Це нечесно по відношенню до них, бо їх змушують битися. А чоловіки самі йдуть на бій, ніхто не силує.

— Тоді вони ще більше звірі! — не відступала Марія Валенсуела. — Це дикунство, примітивність. Вони подібні до тварин, б'ються своїми лапами, наче печерні ведмеді, вони жахливі. Тоді як бій биків — О! Ви ж, напевно, ніколи не бачили бою биків. Тореадор вправний, він повинен бути майстром своєї справи. Він сучасний, романтичний. Він тільки людина, м'яка й тендітна, але дивиться прямо у вічі дикому бичу. І він вбиває шпагою, такою тонкою шпагою, одним ударом — ось так! — пронизує самісіньке серце величезної тварини. Це прекрасно! Це видовище змушує ваше серце битися сильніше: маленька людина, величезна тварина,

рівна, покрита піском арена, тисячі глядачв затамували подих; величезна тварина кидається в атаку, маленька людина стоїть, наче статуя. Тореадор не рухається, він безстрашний. В його руках тонка шпага виблискує, як срібло на сонці. Все ближче, ближче гострі роги величезної тварини, а чоловік не рухається. А потім — дивіться! — так він робить випад. Блискуча шпага простромлює серце, входить по самісінький ефес. Бик падає на пісок, він мертвий, а чоловік не має ані подряпини. Це справжня мужність! Ах, як це розкішно! — Я могла б закохатися в тореадора. А ваш кулачний боець — він же звір, тварина в людській подобі, примітивний дикун, маніяк, який рясно дістає удари по своїй тупій пиці і тішиться з того. Їдьмо в Кіто, і я покажу вам змагання, гідне мужньої людини, — бій тореадора з биком.

Але Джон Харнед поїхав в Кіто не заради бою биків. Він поїхав заради Марії Валенсуели. Це був кремезний чоловік, ширший у плечах, ніж ми, еквадорці, вищий на зріст, з масивнішими кінцівками та міцніший у кістках. Поправді, він був вищий і за представників свого племені. Очі його були сині, хоч інколи здавалися мені сірими, а часом виблискували, наче холодна сталь. Його риси обличчя також були не такі делікатні, як у нас, а рішуче підборіддя видавалося вперед. Додам, його обличчя було ретельно поголене, наче в священика. Не розумію, чого б чоловікові соромитися волосся на своєму обличчі? Хіба не Господь Бог помістив його там? Так, я вірую в Бога. Я не поганин, як багато хто з вас, англосаксів. А Бог милостивий, він сотворив мене еквадорцем і наділив десятима тисячами рабів. І коли я помру, то піду до Господа. Правду наші священики кажуть.

Та вернімося до Джона Харнеда. Він був досить спокійної вдачі. Говорив завжди тихим голосом, і при цьому ніколи не розмахував руками. Можна було подумати, що в нього серце зроблене з льоду. Та, мабуть, щось таки там всередині теплилося, якщо він відправився за Марією Валенсуелою в Кіто. І хоча говорив він тихо, не розмахував руками, все-таки, як ви згодом побачите, він був звірем, — істотою примітивною, тупою, жорстоким дикуном, наче тою доісторичною печерною людиною, що носила необроблені шкури і жила разом з ведмедями та вовками.

А Луїс Сервальос — мій приятель, найдостойніший з еквадорців. Він володіє трьома кавовими плантаціями в Наранхіто й Чобо, в Мілагро йому належить велика цукрова плантація. Він тримає великі гасієнди в Амбато й Латакунзі, а внизу, на узбережжі, займається нафтовидобутком. Також він вклав значні гроші у вирощування каучуку вздовж Ґуаясу. Він людина сучасна, вправний бізнесмен, не відстає від тих янки. Має силу грошей, що знаходяться в обороті, але він завжди потребує ще більше коштів як для нових починань, так і для підтримки працюючих підприємств. Він всюди бував і все бачив. Замолоду він навчався у військовій академії, котру ви звете "Вест-Пойнт". Там з ним трапилися якісь неприємності, і він мав залишити навчання. Американців він недолюблює. Кого він любив, так це свою співвітчизницю, Марію Валенсуелу. А ще її гроші дуже придалися б для його обладунків, зокрема, для розробки золотих копалень у Східному Еквадорі, де живуть індіанці з розфарбованими тілами. Мені, як його другові, хотілося б, щоб він одружився з Марією Валенсуелою. Крім того, я сам вклав значні кошти в його підприємства, особливо в ті золоті копальні. Багатуща справа, але потребуватиме ще грошових витрат, перш ніж почне давати прибуток. А якби Луїс Сервальос одружився з Марією Валенсуелою, я б негайно отримав великі гроші.

Але Джон Харнед вирішив поїхати за Марією Валенсуелою в Кіто, і нам — мені та Луїсу Сервальосу — одразу стало цілком зрозуміло, що вона надто прихилилася до цього ґрінґо. Кажуть, жінка завжди на своєм зведе, але не так сталося в нашому випадку: Марія Валенсуела не звела на своє — принаймні, не з Джоном Харнедом. Можливо, все сталося б так само, навіть, коли б ми з Луїсом Сервальосом і не пішли того дня на бій биків у Кіто. Але ми там були — ми разом сиділи в одній ложі в той день. І тепер я розповім вам, що трапилося.

Ми вчотирьох розмістилися в одній ложі, як гості Луїса Сервальоса. Я сидів з краю, якраз поруч з ложею президента. З другого боку від нас знаходилася ложа генерала Хосе Елісео Салазара. Разом з генералом у ній сиділи Хоакін Ендара та Урсісіно Кастільйо, обидва також генерали, полковник Хасінто Фьєрро з капітаном Бальтазаром де Ечевєрріа. Тільки

Луїс Сервальос посідав таке становище в суспільстві і мав такий вплив, що міг отримати ложу поруч із президентською. Мені переказували напевне, що президент сам висловив дирекції бажання, щоб Луїс Сервальос зайняв цю ложу.

Оркестр зіграв національний гімн Еквадору. Пройшла процесія тореадорів. Президент дав знак починати. Засурмили горни, і на арену вискочив бик. Як звичайно, збуджений, очманілий, встромлені йому в спину дротики пекли наче вогнем. Він люто знищив би будь-якого ворога перед собою. Тореадори ховалися за огорожею і ждали свого часу. Раптом, з усіх сторін на арені з'явилися кападори, їх було п'ятеро, і вони жваво розмахували своїми яскравими плащами. Бик завмер перед таким багатством ворогів, нездатний обрати, кого атакувати в першу чергу. Тоді один з кападорів вийшов уперед, сам назустріч бичу. Бик був украй роз'ярілий. Своїми передніми копитами він бив пісок арени з такою силою, що навколо піднімалися клуби пилу. А тоді, нахиливши голову, метнувся просто до самотнього кападора.

Це завжди захоплює — перший напад першого бика! Згодом, звісно, злегка втомлюєшся, втрачається гострота новизни. Але це був перший напад першого бика! Джон Харнед бачив таке вперше в житті, він не міг не відчувати збудження від дивовижної сцени: на арені чоловік, озброєний тільки шматком тканини, а гостророгий бик мчить прямо на нього, розкидаючи пісок на всі боки.

— Дивіться! — вигукнула Марія Валенсуела. — Хіба це не захоплює?

У відповідь Джон Харнед кивнув, але навіть не глянув на неї. Його очі холодно виблискували, погляд не відривався від арени. А кападор тим часом закрутив плащ у повітрі, ступив крок в сторону, ухиляючись од бика, а потім накинув тканину собі на плечі.

— Що ви тепер думаєте? — спитала Марія Валенсуела. — Хіба це, по-вашому, не ризиковане змагання?

— Так, звичайно, — озвався Джон Харнед. — Це було дуже вправно.

Марія Валенсуела плескала в долоні від захвату своїми мініатюрними ручками. Аплодували всі глядачі на трибунах. Бик розвернувся і побіг назад. І знову кападор ухилився від нього, накинувши плаща собі на плечі, і знову глядачі аплодували. Він повторював цей рух три рази. Кападор був пречудовий! Коли він пішов з арени, інші кападори продовжили гру з биком. Вони почали кидати бандерильї, по дві за раз, цілячи бика в лопатки з обох боків туші. Потім виступив уперед Ордоньєс, головний матадор в яскраво-червоному плащі і з довгою шпагою. Тривожно засурмили горни. Звісно, цього матадора ніяк не можна порівняти з Матестіні, але він був на висоті. Одним випадом він увігнав шпагу в серце. У бика підкосилися ноги, і він впав замертво. Це був гарний випад, впевнений і влучний. Ордоньєсу довго аплодували, простолюд кидав на арену капелюхи. Марія Валенсуела плескала в долоні разом з іншими, а Джон Харнед, чиєї холодної вдачі ніщо сьогодні не похитнуло, глянув на неї з цікавістю.

— І вам це подобається? — спитав він.

— Завжди! — відказала вона, продовжуючи плескати в долоні.

— Із самого дитинства, — втрутився Луїс Сервальос. — Я пам'ятаю її перший бій биків. Вона була тоді чотирирічною дівчинкою, сиділа разом зі своєю матір'ю і плескала в долоні, зовсім як нині. Вона справжня іспанка!

— Тепер ви все побачили самі, — сказала Марія Валенсуела Джону Харнеду, коли тушу бика прив'язували до мулів та відтягували з арени. — Ви на власні очі бачили бій биків і повинні мені сказати, чи сподобалося вам? Я хочу знати вашу думку.

— Я вважаю, що бик не мав жодного шансу, — відповів той. — Він був приречений з самого початку. Результат бійки не викликав сумніву. Ще до того, як бика випустили на арену, всі знали, що його буде вбито. У справжньому ризикованому змаганні результат заздалегідь не відомий. Я ж побачив бійку одного тупого бика, який до того ніколи не стикався в бою з людиною, проти п'яти досвічених чоловіків, які вже провели багато боїв з биками. Напевно, було б трохи чесніше виставляти одного чоловіка проти одного бика.

— Скажіть іще, одного чоловіка проти п'ятьох биків, — засміялася Марія Валенсуела, і ми всі засміялися разом з нею, а голосніше за всіх — Луїс Сервальос.

— Саме так, — заявив Джон Харнед, — проти п'ятьох биків. І щоб чоловік, як і бики, ніколи не виходив до того на арену. Скажімо, такий як ви, сеньйоре Сервальос.

— А все-таки нам, іспанцям, подобається бій биків, — озвався Луїс Сервальос. Готовий заприсягтися, сам диявол нашептував йому, як треба поводитися з американцем, про що я розповім далі.

— Напевно, це якийсь вишуканий смак, — зробив висновок Джок Харнед. — У нас в Чикаго забивають щодня тисячі биків, але нікому не спадає на ум платити гроші за те, щоб подивитися на це.

— Ви кажете про бійню, — заперечив я. — А бій биків... о, це — мистецтво! Мистецтво витончене, незрівнянне, прекрасне!

— Хоча й не завжди, — втрутився Луїс Сервальос. — Мені доводилося бачити виступи незграбних матадорів. Виглядало не дуже приємно, скажу я вам.

Він здригнувся, при цьому обличчя виказувало таку, сказати б, огиду, що в мене не лишилося сумнівів — диявол таки щось нашептує йому. Стало очевидно, що Луїс почав якусь гру.

— А можливо, сеньйор Харнед має рацію, — повів далі Луїс Сервальос. — По суті, з биками обходяться несправедливо. Не всі з нас знають, що бику цілу добу не дають води, а перед початком бою дозволяють напиться досхочу.

— І випускають на арену з обважнілим черевом?! — швидко вигукнув Джон Харнед. Його очі здалися мені в цей момент пронизливо сірими, погляд зробився гострим і холодним.

— Для бою биків це необхідно, — підтвердив Луїс Сервальос. — Невже ви хотіли б, щоб бик був занадто сильний і повбивав усіх тореадорів?

— Я хотів би, щоб і він мав можливість перемогти в бою, — відповів Джон Харнед, спостерігаючи за тим, як на арену випустили другого бика.

З цим биком щось було не так. Він виглядав переляканим, бігав колами по арені в пошуках виходу. Кападори виступили вперед, розмахуючи своїми плащами, але бик ніби і не помічав їх.

— От же ж тупий який! — зауважила Марія Валенсуела.

— Даруйте, але цей бик, як на мене, поводить себе дуже розумно, — заперечив Джон Харнед. — Він збагнув, що не впорається з людьми. Дивіться, він немов відчув запах смерті на арені!

І правда, бик зупинився саме в тому місці, де помер його попередник. Він обнюхував вологий пісок і фиркав. А потім знову побіг по арені, з піднятою головою, дивлячись на тисячі обличь, що свистіли на нього, викрикували образи, кидалися апельсиновими шкірками. Але запах крові

збудив бика, і він метнувся на кападора. Це сталося так несподівано, що чоловік насилу ухилився: кинув свій плащ та сховався за огорожею. Бик усією вагою вдарився об стінку арени. А Джон Харнед мовив стиха, немов звертаючись до самого себе:

— Пожертвую тисячу сукре на притулок для прокажених в Кіто, якщо сьогодні хоч один бик заб'є людину.

— Вам так подобаються бики? — спитала Марія Валенсуела з іронією.

— Мені значно менше подобаються ті люди на арені, — відповів Джон Харнед. — Тореадорів не можна назвати мужніми. Мужності тут і близько немає. Гляньте, бик уже вивалив язика, він утомлений ще до початку бою.

— Авжеж, це через воду, — промовив Луїс Сервальос.

— Так, через воду, — сказав Джон Харнед. — А чи не безпечніше було б підрізати бичу сухожилля перед тим, як випустити на арену?

Марію Валенсуелу розсердило глузування, почуте в словах Джона Харнеда. А Луїс Сервальос непомітно для інших посміхнувся мені, і тільки тепер я збагнув, яку саме гру він веде. Ми з ним мали розіграти роль бандерильєрів. Здоровий американський бичок сидів з нами в ложі, а ми мали кидати дротики в нього, поки він остаточно не розлютиться, — навряд чи тоді Марія Валенсуела захоче вийти за нього заміж. Це була хороша розвага, бо азарт племені тореадорів був у нас в крові.

Бик на арені був уже досить розлючений та збуджений, і кападори вели з ним звичайний бій. Рухався він дуже спритно, іноді обертався з такою швидкістю, що його задні кінцівки втрачали опору, а туша торкалася піску. Але тепер він, як усі бики, кидався на плащі, якими розмахували перед ним, і нікому не міг завдати шкоди.

— Йому не залишили жодного шансу, — відмітив Джон Харнед. — Він б'ється з повітрям.

— Він гадає, що треба атакувати плащ, — пояснила Марія Валенсуела. — Бачите, як вправно кападор обманює його.

— Така вже його природа — його легко обманювати, — сказав Джон Харнед. — Тому він і приречений битися з повітрям. Тореадори знають це, ви знаєте, я знаю — усі ми знаємо заздалегідь, що тварина стане кидатися на плащі. Тільки бик цього не знає. Така його дурна тваринна природа. Йому не залишили жодного шансу.

— Усе дуже просто, — сказав Луїс Сервальос. — Бик, коли кидається, заплющує очі. Таким чином...

— Таким чином чоловік робить крок в сторону, і бик пролітає повз. — обірвав його Харнед.

— Так, все точно так, — вів далі Луїс Сервальос. — Бик заплющує очі, а чоловік знає про це.

— А от корови ніколи не заплющують очей, — сказав Джон Харнед. — Я знаю, у нас розводять дійних корів джерсійської породи, так кожна легко могла б розігнати всіх бовдурів на цій арені.

— Але тореадори не б'ються з коровами, — вставив я.

— Вони просто бояться з ними битися, — сказав Джон Харнед.

— Це так, вони бояться виходити проти корів, — не відступався Луїс Сервальос. — Бо хіба вбивство тореадорів можна було б назвати змаганням?

— Принаймні, якби тореадорів іноді вбивали на арені, це було б схоже на справжнє змагання, — заявив Джон Харнед. — Коли я постарію чи, якщо так трапиться, стану німічним калікою, нездатним до важкої праці, тоді я зароблятиму на хліб, убиваючи биків на арені. Це зовсім необтяжлива професія для пристаркуватих джентельменів та пенсіонерів.

— А ви погляньте на це! — вигукнула Марія Валенсуела, коли на арені кападор, розмахуючи плащем, ухилився від стрімкого нападу бика. — Такий рух потребує неабиякої спритності.

— Можу погодитися, — сказав Джон Харнед. — Та повірте мені, в тисячу разів більше спритності потребує кулачний боєць, щоб відбити безліч швидких ударів супротивника, чиї очі розплющені, а рухи продумані. До того ж, цей ваш бик навіть не хоче битися. Погляньте, він тікає геть!

З биком справді щось було не так — він знову став бігати колами по арені, намагаючись вирватися.

— А такі бики бувають найнебезпечніші, — сказав Луїс Сервальос. — Ніколи не вгадаєш, що вони можуть утнути в наступну мить. Вони розумні, майже як корови. Тореадори не люблять таких. Погляньте, він повертає!

І знову бик, роздратований тим, що не може вирватися з арени, від безвиході завзято кинувся на своїх ворогів.

— Його язик вивалився, — зауважив Джон Харнед. — Спершу його перепоїли водою, потім, змінюючи один одного, кападори довели його до втоми, змушуючи битися з повітрям. Поки один займався биком, інші могли перепочити. Але бик ані хвилини не мав передиху. Після всього цього, коли він украй змучений і вже неповороткий, матадор встомлює в нього шпагу.

А на арені тим часом настала черга бандерильєрів. Один з бійців тричі намагався встромити дротики в спину бичу, і тричі схибив. Він тільки завдав бичу болю, чим розлютив його ще сильніше. Напевно, ви знаєте, що бандерильї належить кидати по дві за раз, поцілюючи в лопатки тварини з обох боків туші і якомога ближче до спинного хребта. Якщо хоч одна не встрипилася, це означає промах. Натовп глядачів незадоволено свистав, на арену викликали Ордоньєса. Вийшов Ордоньєс і показав майстерність: чотири рази він виходив уперед, і всі чотири рази з першої спроби встромлював бандерильї, так що на холці в бича водночас повисло вісім правильно розташованих дротиків. Натовп шалено ревів, на арену дощем посипалися капелюхи та монети.

І саме в цю мить бик несподівано метнувся на одного з кападорів. Чоловік послизнувся і зробив невірний крок. Бик упіймав його, — на щастя, чоловік утратив між розложисті роги тварини. У повній тиші, коли всі глядачі затаївши подих дивилися на арену, Джон Харнед раптом підвівся і схвально й радісно закричав. Один, серед повної тиші, Джон Харнед кричав. Він кричав, підбадьорюючи бича! Самі бачите, Джон Харнед бажав, щоби бик убив людину. Яка жорстокосердість! Така непристойна поведінка обурила тих, хто сидів в ложі генерала Салазара, і звідти понеслися образи на адресу Джона Харнеда. А Урсісіно Кастільйо просто в лице назвав його "псячим ґрінґо" та обзивав іншими словами. Втім, сказано все було по-іспанськи, тому Джон Харнед нічого не зрозумів. Він стояв і схвально кричав, можливо, секунд десять, поки на арені інші кападори не відволікли бича на себе, а бідолаха піднявся неушкодженим.

— Бик не має жодного шансу, — сказав з жалем Джон Харнед, сідаючи на місце. — І той чоловік зовсім не постраждав. Кападори знову обманним трюком одвели бича від нього.

Потім він повернувся до Марії Валенсуели і перепросив:

— Пробачте мою нестриманість.

Вона посміхнулася, і на знак докору поплескала його своїм віялом по руці.

— Це ж ваш перший бій биків, — мовила вона. — Коли побачите ще кілька боїв, ви не станете кричати на підтримку бика, який напав на людину. Очевидно, ви, американці, значно жорстокіші за нас. Це все через ваші кулачні бої. Ми ж ходимо дивитися тільки на те, як вбивають биків.

— Я тільки хотів би, щоб і бичу дали хоч якийсь шанс, — відповів Джон Харнед. — Напевно, з часом мене вже не дратуватиме, що люди в бою з биком використовують його природні вади.

Знову засурмили горни, провіщаючи смерть бика. Ордоньєс виступив уперед зі шпагою, обернутий у яскраво-червоне. Але настрої бика знову перемінився, і він не схотів нападати. Ордоньєс тупнув ногою об пісок, закричав та почав розмахувати своїм червоним плащем. Бик сунув на нього, але якось непевно, в кидку не було завзяття. Перший удар шпаги виявився невдалим — шпага ковзнула по кістці і зігнулася. Ордоньєсу принесли нову шпагу. Бика знову підготували до бою, він знову кинувся... П'ять разів Ордоньєс намагався зробити випад, і всі п'ять разів шпага або ранила неглибоко, або влучала в кістку. На шостий раз шпага увійшла по самий ефес. Але це був неточний удар. Шпага оминула серце і вийшла на пів ярда крізь ребра з протилежного боку. Глядачі освистували матадора. Я поглянув на Джона Харнеда. Він сидів тихо, не рухаючись, але було помітно, що його зуби міцно стиснуті, а руки сильно здавили поруччя ложі.

Бик більше не намагався битися. Хоча поранений він був не смертельно, але бігав кульгаючи — напевно, заважала шпага, яка проштрикнула тушу наскрізь, з одного боку до іншого. Він ухилявся від матадора та кападорів, робив кола по арені, дивлячись вгору на численні обличчя глядачів.

— Він наче благає: "Заради бога, випустіть мене звідси, я не хочу битися!" — тільки і зміг вимовити Джон Харнед.

Він більше нічого не сказав, а мовчки сидів і дивився на арену, хоча зрідка кидав погляди на Марію Валенсуелу, щоб перевірити, як вона сприймає все це. А та сердилася на матадора за його незграбність — їй хотілося побачити гарне видовище.

Бик зовсім втомився від бігу й був виснажений від утрати крові, але все ще не збирався помирати. Він робив повільні кола біля стінок арени, шукаючи виходу. Він більше не кидався, не вистачало сил. Але він мав бути нарешті вбитий. На шиї у бика, за рогами, є таке місце, де спинний мозок незахищений, і навіть неглибока рана, нанесена туди, негайно його вбиває. Ордоньєс став перед биком і спустив свій червоний плащ до самого низу. Бик і не намагався кинутися. Він зупинився, нахилив голову і став обнюхувати плащ. Ордоньєс зробив випад між рогами у відоме місце на шиї, але бик різко хитнув головою вгору і матадор схибив. Тепер увага бика була прикута до шпаги.

Коли ж Ордоньєс поворушив плащем, що лежав на піску, бик забув про шпагу і знову нахилив голову, щоб обнюхати його. Ордоньєс зробив іще один випад, і знову шпага не влучила. Він повторював удар багато разів. Це поправді виглядало безглуздо. А Джон Харнед мовчав. Нарешті останній удар досяг цілі, бик замертво впав на пісок. Швидко підвели мулів і відтягнули його з арени.

— Отже, ґрінґо стверджують, що це жорстоке видовище? — спитав Луїс Сервальос. — Що воно не надто гуманне, і що воно погано закінчується для биків, чи не так?

— Ні, не так, — відповів Джон Харнед. — Я не зважаю на биків. Це погано закінчується для тих, хто прийшов подивиться. Таке видовище принижує людину, воно вчить насолоджуватися стражданнями тварини. Напасти вп'ятьох на одного тупого бика — це жалюгідне боягузтво. Тому

глядачів воно може навчити тільки боягузтву. Бики помирають, а глядачі продовжують жити і засвоюють урок. Мужність не можна виховати на спогляданні сцен боягузтва.

Марія Валенсуела нічого не сказала і навіть не глянула на нього. Проте вона почула кожне його слово, і її чарівні щічки побілілі від гніву. Вона дивилася через арену і обмахувалася віялом, але було видно, як тремтить її рука. Джон Харнед також не подивився на неї. Він продовжував говорити, наче її тут не було. Його також охоплював гнів, холодний гнів.

— Це боягузлива розвага боягузливого народу, — заявив він.

— Отакої! — тихо сказав Луїс Сервальос. — Ви вирішили, що зрозуміли наш народ?

— Я зрозумів тепер, звідки взялася іспанська інквізиція, — відповів Джон Харнед. — Напевно, іспанці вважали її ще захопливішою, ніж бій биків.

Луїс Сервальос усміхнувся, але нічого не сказав. Він поглянув на Марію Валенсуелу і переконався, що свій бій биків у цій ложі він виграв. Вона більше не захоче мати справу з ґрінґо, котрий міг сказати таке.

Але ані Луїс Сервальос, ані я не були готові до того, що сталося потім. Боюся, ми ніколи не зрозуміємо ґрінґо. Ніхто з нас не міг передбачити, що Джон Харнед, котрий завжди холоднокровно зберігав спокій, навіть у гніві, може раптом сказитися. А він таки обезумів, як ви побачите далі. Він сам нам сказав, що не зважає на биків. То чого ж було так перейматися через якихось коней? Цього я не можу збагнути. Напрошується тільки одне можливе пояснення — Джонові Харнеду бракувало логіки, — от чого.

— У нас в Кіто звичайно не розігруються кінні бої биків, — сказав Луїс Сервальос, піднімаючи очі від програми. — А в Іспанії це буденна річ. Але сьогодні за спеціальним погодженням ми побачимо коней. Коли випустять наступного бика, на арені з'являться коні та пікадори — знаєте, це такі вершники, озброєні піками.

— Бик був приречений од початку. Невже і коней теж позбавляють шансів? — спитав Джон Харнед.

— Коням зав'язують очі, щоб вони не могли побачити бика, — відповів Луїс Сервальос. — Мені доводилося бачити багато разів, як їх вбивають. Прекрасне видовище!

— Як забивають биків я щойно побачив, — зауважив Джон Харнед, — тепер ще побачу, як забиватимуть коней, і матиму повне уявлення про всі достоїнства цієї благородної розваги.

— Для цього беруть старих коней, — сказав Луїс Сервальос, — негідних більше ні на що.

— Авжеж, — озвався Джон Харнед.

На арену випустили третього бика, а проти нього вийшли разом кападори та пікадори. Один пікадор під'їхав прямо під нашу ложу. Його коняка, справді, була старою й облізлою, самі кістки та шкіра.

— Просто диву даєшся, як ця нещасна шкапа витримує вагу наїзника, — зауважив Джон Харнед. — І якщо коней випускають проти биків, то чим же вони мають битися?

— Коні не битимуться з биком, — пояснив Луїс Сервальос.

— Розумію, — сказав Джон Харнед, — коней виводять на арену, щоб бик їх забив своїми рогами. От чому їм зав'язали очі, щоб вони не бачили, коли бик кинеться на них.

— Не зовсім так, — пояснив я. — Піка у пікадора не дозволяє бику підступитися до коня.

— Значить, коні не часто гинуть на арені? — спитав Джон Харнед.

— Навпаки, часто, — відповів Луїс Сервальос. — На моїх очах у Севільї вісімнадцять коней було вбито за один день, а публіка вимагала ще і ще.

— І всі ті коні були із зав'язаними очима, як оцей? — спитав Джон Харнед.

— Звісно, — сказав Луїс Сервальос.

Розмови припинилися, ми всі спостерігали за перебігом бою. А Джону Харнеду весь час тьмарився розум, але ми цього не помічали. Бик на арені не кидався на коней. Ті стояли спокійно, вони не могли бачити загрози і не розуміли, що кападори намагаються змусити бика нападати на них. Кападори ж дражнили бика своїми плащами, а коли той кидався на людей, ті відбігали й ховалися за конями та за огорожею. Нарешті бик розлютився і помітив перед собою коня.

— А кінь не знає! Кінь не знає! — пошепки повторював Джон Харнед, наче розмовляв сам із собою, не сподіваючись, що його почують.

Бик напав на коня, а той, звісно, ні про що не здогадувався, аж поки пікадор не схибив, і бик не насадив коня знизу на роги. Це був розкішний, могутній бугай. Спостерігати за його силою було справжньою насолодою. Він підняв коня просто в повітря. Коли ж кінь падав боком на пісок, пікадор зіскочив, став на ноги і відбіг в сторону, поки бика відволікали кападори. Із розпоротого черева коня вивалювалися нутрощі,

але він ще намагався підвестися на ноги. Він пронизливо завищав, і від цього вищання Джон Харнед остаточно оскаженів. Він також став підводитися. Я чув, як він стиха грубо вилаявся. Його очі не відривалися від коня, який вищав без упину. Кінь поривався бігти, але впав і перекатився на спину, б'ючи ногами в повітрі. А тим часом бик продовжував нападати і колов знову і знову, поки кінь не сконав.

Джон Харнед тепер стояв на весь зріст. Його очі більше не здавалися холодними, наче сталь. У них палало блакитне полум'я. Він подивився на Марію Валенсуелу, а вона — на нього. На його обличчі проступила глибока огида. Саме в цей момент безумство остаточно заволоділо ним. Тепер усі дивилися на нього, бо кінь на арені був мертвий, а високу постать Джона Харнеда було добре помітно.

— Сідайте ж, — наказав йому Луїс Сервальос, — не виставляйте себе дурнем!

Джон Харнед нічого не відказав. Він стиснув кулак і вдарив Луїса Сервальоса в обличчя з такою силою, що той перекинувся через сидіння і більше не піднімався. Що сталося далі, він вже не бачив. Зате я бачив геть усе. Урсісіно Кастільйо дотягнувся з сусідньої ложі і шмагнув Джона Харнеда своєю тростиною по обличчю. У відповідь він отримав такий удар кулаком, що впав, збивши з ніг генерала Салазара. Джон Харнед увійшов у справжній раж, наче якийсь берсеркер. Примітивний звір у ньому вивільнився й ревів — примітивний звір нір та печер доісторичних часів.

— Тож ви прийшли подивитися на бій биків? — кричав він. — А я, Богом присягаюся, покажу вам зараз, як б'ється чоловік!

Оце був бій! Солдати, які охороняли ложу президента, кинулися перелазити до нього, але Джон Харнед відібрав в одного гвинтівку і почав прикладом гамселити їх по головах. З другої ложі полковник Хасінто Фьєрро відкрив по ньому вогонь з револьвера. Першим пострілом було вбито одного з солдатів. — Так справді було, я все бачив на власні

очі. — А вже другий постріл поцілив Джону Харнеду в бік. Той вилаявся, стрибнув уперед і встромив багнет своєї гвинтівки в полковника Хасінто Фьєрро.

Страшно було дивитися! Ці американці та англійці поправді жорстоке плем'я. Вони сміються з нашого бою биків, а самі отримують задоволення від кровопролиття. Через Джона Харнеда в той день було вбито більше людей, ніж за весь час, що бій биків проводився в Кіто, ба навіть більше, ніж у Гуаякілі та й в усьому Еквадорі.

І все це накоїло передсмертне вищання коня! Бо інакше, чому Джон Харнед не оскаженів, коли вбили бика? Тварина є твариною, бик це, чи кінь. Ясно, Джон Харнед був безумець — немає інших пояснень. Кровожерний безумець, він сам був твариною. Самі посудіть, що гірше: те, що бик заколов коня, чи те, що Джон Харнед заколов багнетом полковника Хасінто Фьєрро? А Джон Харнед поранив тоді цим багнетом ще й інших. Здавалося, в нього чорти вселилися. Його нелегко було вбити. Зранений багатьма кулями, він ще продовжував битися.

А Марія Валенсуела була хоробра жінка. Вона не заплакала, не зомліла, як інші жінки. Вона незворушно сиділа в своїй ложі, дивлячись через арену. Її обличчя було бліде, і вона обмахувалася віялом, але навіть не повела оком навколо.

З усіх боків бігли солдати й офіцери, а також хоробрі прості люди, щоб приборкати цього скаженого ґрінґо. З натовпу, скажу я вам, лунали заклики іти вбивати всіх ґрінґо. Це давній клич у Латинській Америці, у нас не люблять ґрінґо та їхні дикунські звички. Так, це правда, заклики лунали. Але наші мужні еквадорці вбили тільки одного Джона Харнеда, і це після того, як він вбив сімох та багатьох скалічив. Я бачив багато боїв биків, але ніколи не доводилося мені бачити нічого огиднішого за видовище, що являли наші ложі після бою. Це було схоже на поле битви. Всюди лежали мертві тіла, плакали і стогнали поранені та помираючі. Один чоловік, якому Джон Харнед простромив багнетом живіт, тримався

за рану обома руками та вищав. Запевняю вас, це було значно жахливіше, ніж вищання тисяч поранених коней.

Ні, Марія Валенсуела так і не вийшла заміж за Луїса Сервальоса. Я дуже шкодую про це. Він був мені приятель, і багато моїх грошей інвестовано в його підприємства. Тільки через п'ять тижнів лікарі зняли в нього пов'язку з обличчя. А шрам на щоці під оком лишився досьогодні, хоча Джон Харнед вдарив його тільки один раз, і вдарив голим кулаком. Марія Валенсуела тепер в Австрії. Ходили чутки, що вона одружується з ерцгерцогом, або ще з якимось ясновельможним сановником, цього я не знаю напевно. Мені здається, вона була справді закохана в Джона Харнеда до того, як він поїхав за нею в Кіто, щоб побачити бій биків.

Але чому саме кінь? Ось, що я хотів би знати! Чому Джон Харнед спокійно дивився на смерть биків і казав, що не зважає на них, а коли завищав кінь, одразу ж страшенно оскаженів? Нам ніколи не зрозуміти цих ґрінґо. Вони справжні варвари.

1909

Переклав Максим Бистрицький для сайту "Ізборник" (<http://litopys.kiev.ua/>), 25 січня 2011 р.